

การศึกษาเรื่อง
“บทบาทและความสัมพันธ์ของวัด
และพระสงฆ์กับผู้สูงอายุไทย”

โดย
รองศาสตราจารย์บำรุง สุขพรรณ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สนับสนุนงบประมาณ
จาก
สำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย
กระทรวงสาธารณสุข

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง "บทบาทและความสัมพันธ์ของวัดและพระสงฆ์กับผู้สูงอายุไทย" มีวัตถุประสงค์ของการศึกษา เพื่อเพื่อศึกษาปัจจัยบางประการที่มีอิทธิพลต่อการส่งเสริมสุขภาพและการดำรงชีวิตให้มีความสุขของผู้สูงอายุ อธิบายบทบาทของวัดและพระสงฆ์ กับการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุในด้านกระบวนการบริหาร และการจัดการตามแนวทางการดำเนินงานของวัดเพื่อส่งเสริมสุขภาพ และเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทของวัดและพระสงฆ์กับการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุไทย

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้กรอบแนวคิดจากสำนักส่งเสริมสุขภาพ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ในเรื่องผู้สูงอายุและวัดส่งเสริมสุขภาพ เก็บข้อมูลด้วยแบบสัมภาษณ์อย่างมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก (Dept-Interview) และแบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งมี 2 ชุด ได้แก่ แบบสอบถามสำหรับพระสงฆ์ จำนวน 12 ชุด และแบบสอบถามสำหรับผู้สูงอายุ จำนวน 420 ชุด โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่มีความเกี่ยวข้องกับวัด กล่าวคือ เจ้าอาวาส พระ ผู้ดูแลวัด และผู้สูงอายุที่มาปฏิบัติธรรมที่วัด ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้จะศึกษาเฉพาะวัดที่มีเจ้าคณะจังหวัด ซึ่งเป็นผู้นำของจังหวัดที่ศูนย์อนามัยของกระทรวงสาธารณสุขตั้งอยู่ จำนวน 12 ศูนย์ เพื่อความสะดวกในการเก็บรวบรวมข้อมูล และข้อจำกัดในเรื่องเวลาและงบประมาณ ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้วิธีทางสถิติเชิงพรรณนา นำเสนอข้อมูลในการศึกษา สำหรับการทดสอบสมมติฐานในการศึกษานี้ ใช้การหาค่าสถิติไคสแควร์ ในการทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร

ผลการทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเกี่ยวกับวัด กล่าวคือ ประเภทของวัด ระดับของวัดส่งเสริมสุขภาพ และตัวแปรเกี่ยวกับพระสงฆ์ ได้แก่ อายุของพระสงฆ์ จำนวนปีที่บวชของพระสงฆ์ ความรู้ทางธรรมของพระสงฆ์ ตำแหน่งของพระสงฆ์ กับตัวแปรการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กัน ในขณะที่ความรู้ทางบาลีของพระสงฆ์เป็นตัวแปรเกี่ยวกับพระสงฆ์ตัวแปรเดียวที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาด้านความเป็นจริงเกี่ยวกับวัดส่งเสริมสุขภาพ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นพระสงฆ์ตอบข้อเกี่ยวกับอาคารสถานที่ภายในวัดมีพื้นผาผนังทำด้วยวัสดุคงทน มีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นสัดส่วนมากที่สุด รองลงมาคือ ข้อความว่า วัดสืบสานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญา เช่น งานสงกรานต์ ลอยกระทง เข้าพรรษา การจักสาน หัตถกรรม แพทย์แผนไทย และข้อความที่ว่า วัดมีการระดมทุน จัดสรรงบประมาณ บำรุงรักษา ซ่อมแซมวัด

สำหรับการทดสอบความสัมพันธ์ลักษณะของผู้สูงอายุ กับความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด พบว่า ทุกตัวแปรเกี่ยวกับลักษณะของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด กล่าวคือ เพศมีความสัมพันธ์กับความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด โดยเพศชายไปปฏิบัติธรรมที่วัดทุกวันมากกว่าเพศหญิง อายุมีความสัมพันธ์กับความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด โดยพบว่าผู้ที่มีอายุระหว่าง 65-69 ปี ไปปฏิบัติธรรมที่วัดทุกวันมากกว่ากลุ่มอายุอื่น สถานภาพมีความสัมพันธ์กับความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด โดยพบว่าผู้สูงอายุที่สมรสและยังอยู่ด้วยกันไปปฏิบัติธรรมที่วัดทุกวันมากกว่ากลุ่มอื่น การศึกษามีความสัมพันธ์กับความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด โดยพบว่า ผู้สูงอายุที่มีการศึกษาระดับประถมศึกษาหรือต่ำกว่า ไปปฏิบัติธรรมที่วัดทุกวันมากกว่ากลุ่มอื่น ส่วนรายได้ก็มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด โดยพบว่าผู้สูงอายุที่มีรายได้เพียงพอไปปฏิบัติธรรมที่วัดมากกว่ากลุ่มอื่น สำหรับอาชีพก็เช่นเดียวกัน พบว่ามีความสัมพันธ์กับความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด โดยพบว่าผู้สูงอายุที่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นกลุ่มที่ไปปฏิบัติธรรมที่วัดมากกว่ากลุ่มอื่น รวมถึงภาวะสุขภาพก็มีความสัมพันธ์กับความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัด โดยพบว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงดีเป็นกลุ่มที่ไปปฏิบัติธรรมที่วัดทุกวันมากกว่ากลุ่มที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง

ส่วนการทดสอบลักษณะของผู้สูงอายุมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์ พบว่า ตัวแปรเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา อาชีพ ภาวะสุขภาพ ยกเว้นรายได้ของผู้สูงอายุ มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์ กล่าวคือ เพศชายมีความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์อยู่ในระดับสูงมากกว่าเพศหญิง ผู้ที่มีอายุระหว่าง 60-64 ปี มีความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์อยู่ในระดับสูง มากกว่ากลุ่มอายุอื่น ผู้สูงอายุที่มีสถานภาพสมรสและยังอยู่ด้วยกันมีความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์อยู่ในระดับสูงมากกว่ากลุ่มสถานภาพอื่น ส่วนระดับการศึกษา ผู้ที่มีการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์อยู่ในระดับสูงมากกว่ากลุ่มระดับการศึกษาอื่น กลุ่มอาชีพเกษตรกรรมเป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์ในระดับสูงมากกว่ากลุ่มอาชีพอื่น ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงดี เป็นกลุ่มที่มีความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์ในระดับสูงมากกว่าผู้สูงอายุที่มีสุขภาพไม่แข็งแรง

นอกจากนี้ งานศึกษานี้ยังพบสิ่งที่สอดคล้องกันอีกว่า ความถี่ในการไปปฏิบัติธรรมฟังเทศน์ที่วัดมีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์ กล่าวคือ

กลุ่มผู้สูงอายุที่ไปปฏิบัติธรรมที่วัด 5-6 ครั้ง/สัปดาห์ มีความคิดเห็นเรื่องบทบาทการส่งเสริมสุขภาพของวัดและพระสงฆ์ในระดับสูงมากกว่ากลุ่มอื่น

กล่าวโดยสรุป ผลการศึกษาพบว่าบทบาทของวัดในการพัฒนาสังคมไทย ยังเป็นเพียงแบบอย่างในด้านความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความสะอาด และเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านศีลธรรม จริยธรรม ขนบธรรมเนียม ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของท้องถิ่น อย่างที่เคยเป็นในอดีตเท่านั้น วัดในกลุ่มตัวอย่างยังไม่เป็นถึงขั้นศูนย์กลางของชุมชน เป็นศูนย์กลางสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของท้องถิ่น โดยเฉพาะเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ ส่วนบทบาทของพระสงฆ์พบว่า พระสงฆ์ยังคงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชาวบ้าน แต่ในด้านการชี้นำการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุด้านศีลธรรม จริยธรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังไม่ถึงขั้นเป็นแกนนำในด้านการพัฒนา ซึ่งพระสงฆ์อาจต้องได้รับการอบรม ความรู้ด้านการพัฒนา และการสุขอนามัย และสำหรับสำนักส่งเสริมสุขภาพกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข หากต้องการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุโดยการให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์เป็นสื่อกลาง นอกจากเน้นไปที่การให้ความรู้ด้านส่งเสริมสุขภาพแก่พระสงฆ์ซึ่งถือเป็นผู้นำทางความคิดเห็นของชุมชนแล้ว ควรเน้นไปที่การใช้สื่อเพื่อส่งเสริมสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิทยุชุมชน เนื่องจากวิทยุชุมชนเป็นสื่อที่เข้าถึงประชาชนในเขตชนบทมากที่สุด

